

Ս. ԱԹՈՌՈՅՍ

ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԸ

Ս. Աթոռոյս Կիւլպէնկեան Մատենադարանին եւ անոր գաղափարին ու գերին նուիրուած Արմէն այս բացառիկին մէջ, մեր այս տողերը առաւելաբար ունին տեղեկագրական նկարագիր:

Կիւլպէնկեան Մատենադարանի հիմնադրութիւնը ինչպէս ծանօթ է, իրեն գաղափար եւ գոյութիւն՝ կը կապուի Հոգեւոյն Դուրեան Գաղտնաբերքի անուան Անշուշտ որ յիշեալ Մատենադարանին հիմնադրութիւնէն առաջ գոյութիւն ունէին վանքներու գիրքերու համար յատուկ սենեակներ, որ գրքեր եւ թերթերու հաւաքածոն կը պահուէին, բայց առաջին անգամ, քառասուն շէնքով Մատենադարանի մը պէտքեր կրողները կը ստանայ հիմքով դա Գործքով օժանդակութիւնները Յիւնաստեղծ Բնաստեղծութեան Յարկիւնին առիթով:

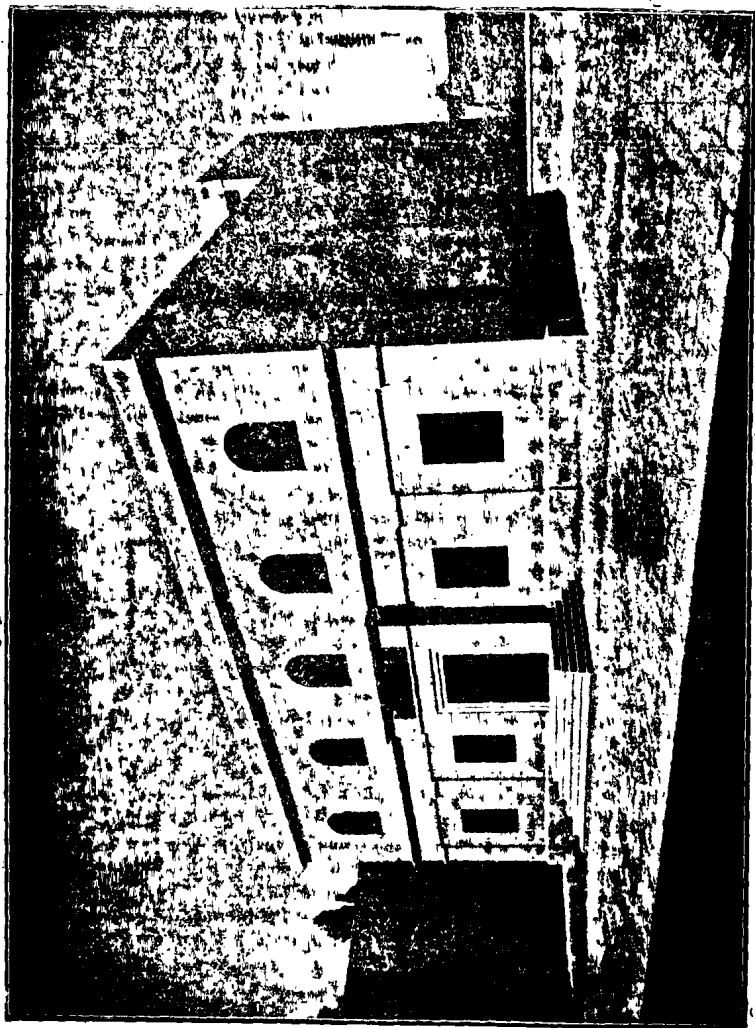
Կիւլպէնկեան Մատենադարանին կարեւորագոյն ոլորտը ձեռք բերելու էր, Յարկիւնին առիթով Կիւլպէնկեան Մատենադարանին մէջ Մատենադարանի մը յիշուածն է, Կիւլպէնկեան Մատենադարանին անուանով, յաւերժացնելու համար գրքեր եւ մտքով մեծ տարիւտ որ պատրաստ քին յիշատակը:

Եւ յիշելու կ'ուսնեայ հանգանակութիւնը, եւ ինչպէս որ արդիւնքը կը յանգի 3613 պատկերներու, սակայն, որ անորակեան կը փնտրէ իրականացնելու յիշեալ Մատենադարանի յիշուածն է: Բայց բարեբախտաբար, այն օրերուն Փարիզ կը գտնուէր Թորգոմ Ս. Արքեպիս. Գուշակեանը, որուն դիմում կ'ըլլար բերելու իր աշակցութիւնը ձեռնարկին բարեբախտ յիշուածն է Նորին Սրբաշնորհները գաղափար կ'ուսնեայ այս մասին զիմեզու վսեմաշուք Տիար Մալուստ Կիւլպէնկեանի, ք թարգմանող վեհանձնօրէն կը խառնաւաճառանքն ամբողջ ձախքը յիշեալ Մատենադարանի յիշուածն է, ի յիշատակ իր հանգուցեալ ծնողաց Սարգսի եւ Տիրուհու:

Ի լուր այս վսեմ ժեստին, Դուրեան Գաղտնաբերք բարձրօրէն կը գնահատէ այս

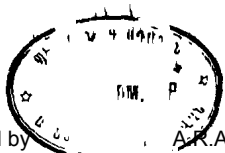
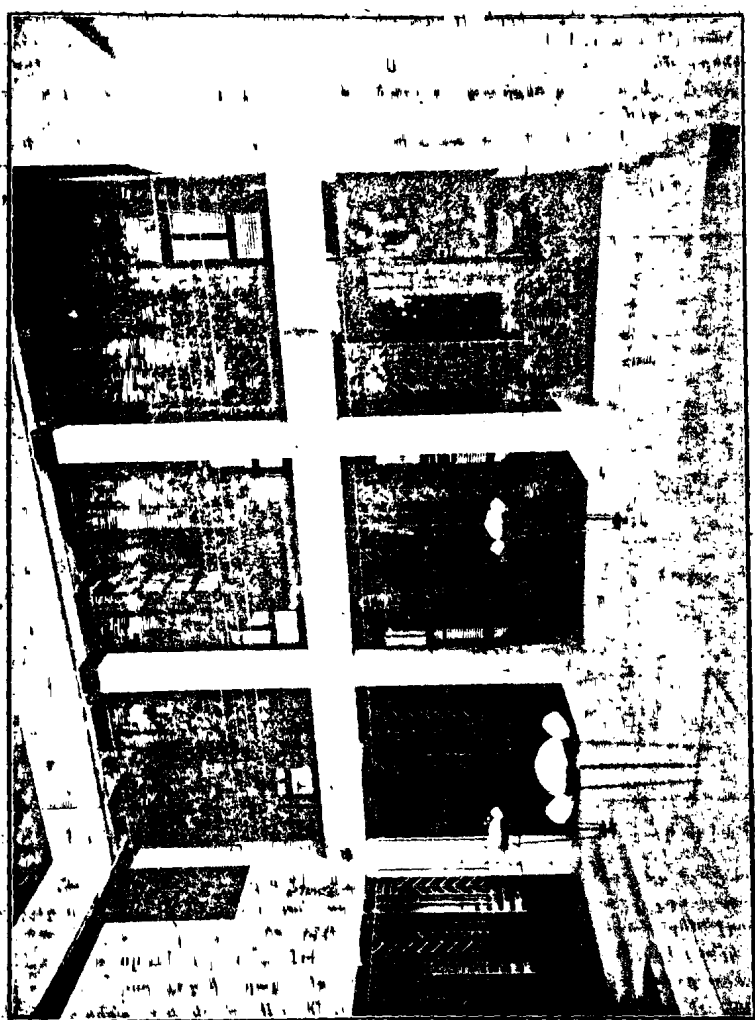
վեհանձն յանձնառութիւնը, եւ կը տնօրինէ որ Մատենադարանը, փոխանակ իր անուան՝ կողով բարեբախտին անուանով, իր նախապէս կատարուած հանգանակութեան զուգարով կազմուի հիմնադրամ մը, որուն արդիւնքով կարելի ըլլայ հատարակել ոչ միայն կարեւոր եւ օգտակար աշխատանքներ՝ այլ նաեւ Դուրեան Մրցանակի յարմարացած հեղինակութիւններ, Կիւլպէնկեան Մատենադարանի Մատենադարանի անուան ներքեւ: Շէնքին ամբողջական արդարութիւն վերջ, անոր պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ 23 Հոկտ. 1932-ին, խանդավառ հանգիստութեամբ մը, նախագահութեամբ Նորինտի Գաղտնաբերք Ամեն Ս. Թորգոմ Ս. Արքեպիսկոպոս Կուշակեան:

Շէնքը եւ ճեղքին կանխադրումը — Մատենադարանը իրեն ճարտարագիտական նկարագիր Ամերիկեան եւ Անգլիական Դուրեան մատենադարաններու նմանութիւնը ունի: Թէ արտաքին եւ թէ ներքին մասերով շատ պարզ է անկարելի ճիշդանալու, լայնահասակ եւ անկարելի իր ձեւով ձախքին լայնքն է 18 մէթր. խորութիւնը՝ 23 եւ բարձրութիւնը 10 մէթր. երկարութիւն է: Գաղտնաբերքի յարմարացումն են երկաթեայ վանդակներով շարժացած քառակուսի մեծ պատուհանները, իւրի երկաթաշէն մուտքի մեծ դուռը, որուն ճիշդ վերեւ հաստադրուած փորձարկայ տակտակի մը վրայ մետաղեայ տարակով զբօշուած է հետեւեայ արձանագրութիւնը. «Գաղտնաբերք Կիւլպէնկեան կանխադրումը Մատենադարանը Կիւլպէնկեան Մրցանակի հօտ իւրով եւ Տիրուհու յիշուածն է, ի մեծարան Յոգեւոյն Յիմանեայ Կիւլպէնկեան Ս. Արքեպիս Ս. Արքեպիս Կ. Դուրեան Գաղտնաբերքի Հայոց Մրցանակով — 1826 — 1929»: Ներքեւ ճարտարագիտական սրահ մը: Անոր երկուս կողմերուն վանդակներով բաժնուած երկար ներքնաշէններ ուր գետնուած են գրքերը: Մատենադարանը ունի նաեւ ճ.մեծ ու փոքր սենեակներ: Այսպէս գրան մուտքին զիմեզ կան երկու սենեակներ, որոնցմէ մին կը ծառայէ իրեն ընդունարան եւ միւսը իրեն կացարան մատենադարանագիտական: Միւս սենեակները գրեւ խառնարար յատկացուած են երկուսեան

Գեղեցիկների Մանկապարտեզի արտաքին տեսքը:

Գրադրական Մանգուարանի Մասը :

եւ հայկական թերթերու եւ պարբերականներու:

Իբրեւ ներքին կառուորում, պարզութեամբ հանդերձ, ամէն ինչ արդիական է եւ ճշակաւ: Գրքերու իբրեւ գրադարան կը ծառայեն թուով 120 պողպատեայ դարակներ, մասնաւորապէս ապագրուած Ամերիկայէն: Այդ դարակները ապահովուած են կրակի դէմ, Յական մէթր բարձրութեամբ մէկ մէթր լայնքով եւ 40 ս.մ. խորութեամբ: Իւրաքանչիւր դարակ ունի 5 բաժանուէներ, այլ թ. (rayon) որոնց ամէն

րու եւ զանազան հաւաքոյթներու եւ հանգիստութեանց առիթով կը գործածուին: Աւելորդ պիտի չըլլար ըսել նաեւ որ ամբողջ շէնքին ելեքտրական սարքաւորումը շատ կանոնաւոր եւ գործնական ձեւով է եղած: Շուրջ երկու ամիսներ առաջ տեղի ունեցան ներքին եւ արտաքին նորոգութիւններ, մասնաւորաբար ներկուեցան բոլոր պատուհանները իրենց փեղկերով եւ երկաթեայ վանդակներով: Ընդհանուր առմամբ շէնքը մինչեւ այսօր պահած է իր արդիական եւ նորաշէն նկարագիրը, եւ վառքի այն թաղամա-

Կիւլգեկեան Առանձնագրարնի հաւա-արեւմասկողմի ներքին տեսարանէն մաս մը:

մէկուն մէջ կը գնեցողսին միջին հաշուով 35 կտոր գրքեր: Հետեւաբար դարակ մը ամբողջ մեր մատենագրարնէն ներս, իր մէջ կրնայ կրել 175-200 գրքեր: Մատենագրարանք սւեր 20 հատ մեծագիր աղնիւ փայտէ շինուած աշխատութեան սեղաններ, որոնք զետեղուած են մեծ սրահին, սենեակներուն եւ նրբանցքներուն մէջ, կան նաեւ 100 հատ կաշեպատ եւ 100 հատ խտրէ աթոռներ, որոնք մատենագրարանին մէջ աշխատանքի պէտքերէն զատ, լսարաննե-

սին մէջ սւր կը կանգնի անիկա, կը հանգիստնայ ամենասիրուն եւ աչքի զարնողը:

Գրքեր, քերքեր եւ դասաւորումներ. — Մատենագրարնի գրքերուն թիւը կը հասնի 29.000ի: Սկզբնական շրջանին հոն հաւաքուեցան բոլոր հին ու նոր այն գրքերը եւ թերթերու հաւաքածոները, որոնք զետեղուած էին իբր գրադարան ծառայող վանքի զանազան սենեակներուն մէջ: Առոնց վրայ աւելցան նաեւ հետզհետէ գրքերը Գուրեան

Պատրիարքին, որոնք թիւին հետ մէկտեղ աւելցուցին որակը մատենադարանի զբքերուն: Այնուհետեւ հոն կը փոխադրուին բոլոր հանգուցեալ եպիսկոպոսներու և վարդապետներու հաղուագիւտ և արժէքաւոր գրքերը: Ասոնք վրայ աւելցան նաեւ Գիրքերն Չարիզ Պրինմենի Ամերիկայէն բերաթ Ս, Գրոց մեկնաբանական, աստուա-

150-ին՝ Լ. Պ. 75-ը կը գործածուի նոր հրատարակուած գրքեր գնելու: Գրքերու գնումը կը կատարուի մասնաւոր ընտրութեամբ, որոնք կ'ըլլան ուղղակի գնումով քաղաքիս յայտնի գրաժամանակէն: Կամ եւրոպական ժամօթ ոստաններէն եղած օպորանքով:

Տրուած ըլլալով որ կիւլպէնկեան Մա-

Բաբերաբիմ Խօր կիսանդրին:

ծաբանական և կրօնա-եկեղեցագիտական և պատմական գիրքերը: Այս օրերուն կը պատրաստուինք փոխադրել նաեւ քանի մը հաղարի հասնող գրքերը Լուսահողի Թորոզում Պատրիարքին, որոնք տակաւին կը քննեն ի Պատրիարքարան: Իսկ այս բոլորէն զատ բարեբարին բարեհաճանքնորինութեամբ, ամէն տարի իրմէ մեզի դրկուաթ Լ. Պ.

տննադարանը կրօնական հաստատութեան մը մատենադարանն է, հոն թմբոփուած գրքերը առաւելաբար ունին կրօնական նշանակութիւն: Մեր Մատենադարանը շատ ճոխ է աստուածաբանական ամէն կարգի գրքերով, ունինք հին և արդի աստուածաբանութեան ընտրեւազոյն հեղինակներու գործերը: Յետոյ՝ խմբատարական բաժինը,

Իր ստորաբաժանումը մեկնում էր նույն քան ճոխ է և արդիւնաբեր։ Հին ու նոր և արդի իմաստասէրներ և տնտեսականներ պարունակող գրքեր շատ ունեւոր։ Բանձնարարներ ի իրական գիտական և պատմական բաժինները։ Ճկար են գրականութեանց և մանուկանց դուռ գիտական բաժինները, որոնց զօրեղացման համար, կը տարուի մասնաւոր ճիւղ։

Այս տեղեկութիւնները կը վերաբերին եւրոպական լեզուով գրքերու (անգղերէն, ֆրանսերէն և գերմաներէն) որոնք թիւով շուրջ 16.000 են։ — Ասանց կողքին ունինք հայերէն լեզուով գրքերու ամբողջ մը, որոնք թիւով կը կազմեն միացեալը, շուրջ 13.000։ Հոն է մեր հին մատենագրութիւնը ամբողջ, իբրեւ գրական, թարգմանական, աստուածաբանական և զուտ կրօնական վաստակ։ Բաւական ճոխ է մեր արդի գրականութեան բաժինը։ Հոն են մեր գրականութեան իշխաններ, փոքրերն ու միջակները։ Ընդհանրապէս նոր հրատարակութիւնները նուէր կը ստանանք։ Ի հարկին կը գտնենք նաև ամբողջ շարքեր մատենաշարներու։ Կը ստանանք մեզի ծանօթ երկիրներէն հրատարակուած քոյր թերթերը և գրական, մարզական, գիտական և կրօնական պարբերականները։ Ասանց կը պահուին խնամքով, կը կազմուին և կը զետեղուին իրենց պարանիւններու մէջ։

Մատենադարանը միջին հաշուով տարեկան կը գնէ 60-70 հատոր գրքեր, նուէր կը ստանայ շուրջ 50 հատոր գրքեր, և տարեկան հրատարակութեան թիւով ալ ամաթերներ կը ու պարբերականներ։

Մաշած գրքերը կը կազմուին Ս. Աթուոյս կազմատան մէջ։ Այդ նպատակին համար Մատենադարանի պիւտեճին մէջ նշանակուած է Լ. Գ. ՅՍ. Տարեկան 100-150 գիրք կը կազմուի և տարբեր 50 մըն ալ գտնական նորագոյթեանց կ'ենթարկուի։

Իսկ ինչ կը վերաբերի գրքերու դասաւորման, պէտք է ըսել թէ անիկա կատարեալ է և ամբողջական։ Փաստաւորման գրութիւնը կը կոչուի Dewey's Decimal Classification System, որ ըստ նիւթի դասաւորման մանրակազմակերպել և ամենաճիշդ գրութիւնն է։ Այս ճեղքը եւրոպական գրքերը դասաւորուած են առանձինն եւ հայերէն գրքերը առանձին։ Թէ եւրոպական և թէ հայկական գրքերուն իւրաքանչիւրը աւելի

երկու քարթիկ մին համաձայն միւլթիկ է միւլթիկ ըստ նշանակի։ Վեր նպատակաւ շինուած են միանշանակ միւլթիկներ, ուր թուական և այբուրենայով յարադասու համար դասաւորուած են իւրաքանչիւր գրքին համար գտնելու եւ երբեք ալ թիւով աւելի քարթիկը։

Գաղտնի թերթերուն և անոնց ևս տեսութեան տարի կը դասաւորուին և կը կազմուին։ Հին հաւաքածոներէն շատ պահպաններ ունինք, կը յուսանք զանոնք ևս ամբողջապէս։

Մատենադարանի արահին մէջ յաճախ տեղի կ'ունենան գասալոսական հաւաքումներ, որոնց կը նախագահէ միւլթիկ։ Ս. Պատրիարք Հայրը։

Այլեւելք. — Մատենադարանի հիմնարկութենէն ի վեր միշտ անպակաս են եղած այցելուները։ Ունինք այցելութեանց ոսկիւստար մը, ուր հանգամանաւոր այցելուներ կը հրաւիրուին արձանագրել իրենց անունները։ Հոն կը հանդիպենք անուններու բարձրաստիճան եւկեղեցականներու, որոնք երբեք պատրիարքներ և կաթողիկոսներ են։ Հոն կան անունները մեր մասուլի ներկայացուցիչներուն, ծանօթ գրագետներ, բանաստեղծներու և ազգային հին ու նոր գործիչներու և վաստակաւորներու։ Եւրոպացիներէն կան անունները զինուորական բարձրաստիճան անձներու, կառավարիչներու, կուսակալներու, գիտականներու և յայտնի գործիչներու։ Մատենադարանը կ'ընդունի յաճախ նաև այցելուութիւնը օտար վարժարաններու աշակերտութեանց, առաջնորդութեամբ իրենց տեսուչներուն։ Ս. Քաղաքիս մէջ գտնուող զանազան օտար Միաբանութեանց անդամներ ևս յաճախ կ'այցեցին մեր Մատենադարանը։

Թանգարան. — Մատենադարանի երկրորդ յարկին, արեւմտեան թեմի վրայ կայ ընդարձակ սենեակ մը։ Եր Կերտուած է թանգարանի (Էնթուս) անիկա կը գտնուի տեղաւոր նախնական փնտրելու մէջ։ Ընդ միւլթիկուն Գի ժողովարարաց Վարժարանի առաջնորդարաններու և փանքին գտնական մասերու մէջ գտնուած Գնադիմական անիկա ժէք ունեցող անարկաններն

Ձեռագրեր, որ կիւլյէնկեան Մատենադարանին առաջին տետրէն եղաւ Տ. Կիրեղ Վրդ. Դարայէնեանի (Ս. Սթոուպս Ներկայ Պատրիարքի) որ մինչև իր թուարարարական թիւի տակ չի գտնուիր 1939 թ ձեռնագրերէն վաղից գործը, իրն է պատիւը ձեռքին կապարասաց, գրքերու դարակներուն պատշաճութիւն և հաշտակարգ ձեռք գաստարարան գործը: Վանքին գրագրարան-սենեակներին զիբքերը ի մէջ հաւաքելու և ապա նորաշէն Մատենադարանը փոխադրել տալու և հան առաջինը քաղաքապետութիւն մը այդ բոլոր գրքերը փոխանցելու մէջ զետեղել տալու և յետագայ Deway գրաթիւնար քաղաքական գրքերու և շուրջ 16.000 Եւրոպական գրքեր, իսկ ներքին գրքեր, ապա գրքեր թուական գրքեր և պատրաստել տնօրէն իւրաքանչիւրին երկուքէ առաջի քարթիքը և պատ գանձը մեծնագրերէն Այս ձառքի գրագրարան խանութիւնը պէտքէն ինչ մէծ բաժին տրի նաև Գեղ, Արեւիք Զարգ Պրինսէն: Տ. Կիրեղ. Վրդ. Կառարարականութեւնը պատկերներէն Վերջ, իրեն կը յաջորդէ, նախ Տ. Արթուր Կարպո Տ. Գրիգոր Վրդ. Ուր կանտոնը, որ մինչև այսօր կը վարէ կիւլյէնկեան Մատենադարանին տեսչութիւնը: Տ. Գրիգոր Վրդ. Կարպ մը փոփոխութիւնը ներքին Deway գրագրարան դատարարման հաշտակարգ պատշաճութեւն շուրջ 13.000 հայերէն գրքերու և արտնք ճիշդ Կարպական գրքերու նման գրագրարան ան լատ ներքին թուական գրքեր և պատրաստուած համապատասխան քարթիքը:

Համարելով որ երկրորդն է մեր Մատենադարանը Ա. Բաղարիւն Մատենադարանը ներքին և հոգեպէս ձառարարանին Մատենադարանին վերջ, իրեն շէնք, իրեն թիւ, իրեն արակա և փանաւոր գրագրարանին կառարարութիւնը և ներքին քաղաք և կարգը պատշաճութիւն Այս վարչութիւնը՝ վարչական թիւնն է Նրառապէսին Մատենադարանին արտնք մասին խառն անցեալները հրատարակուած մէկ տեղեկարարի հաստատել, որ գրագրարանին և քաղաքի քաղաքի քան մեր Մատենադարանին մասին: Բարեկարգ կրտսեակար Մատենադարանին կը հարկուած կիւլյէնկեան Մատենադարանը, աշխարհական արտնք մտաւորականներ իրարու կը յանձնարարեն զայն: Իրենց առաջին քաղաքականութեանց իրեն աղբիւր:

Օգտակարութիւնը. — Սկզբէն ի վեր Մատենադարանը համարուած է վերջին Մատենադարանը, այսինքն առաջնորդ անկէ կ'գործուն Մատենադարանին անդամները, ուսանող Մարկաւագները, և Ժառանգաւորաց սաները: Դայց վերջերս երբ մեր շուրջ տեսանք ձառքիւնը երկուստարգութեան մը որ մտածման ճաշակ ունի, Մատենադարանը սոքա շաքիւն մտաւորի ժողով է այդ երկուստարգ տղայ և և, և այսօր Մատենադարանին և մեր առաջնորդներու կողմէն, մեր Մատենադարանին կ'գործուն նաև ուսանողները աշխարհականները, իրենց մտքի պահանջին գոհացում տալու համար:

Այս տեսակետով կիւլյէնկեան Մատենադարանը Ա. Բաղարիւնը փնտրանին մէկ տնկիւնէն, կը յարանուի իրեն շուրջ արտնք մը, սոքա ոչ միայն արտնք Մատենադարանին իրենց այլ նաև մեր գաղութի լատարգութեւնը կ'աշխարհ կ'ընդունին իրենց ինչպէս մտքին, անպէս ալ արտնք համար:

Կիւլյէնկեան Մատենադարանին գործուն թիւնը տեղի քան քարթիք մէկ է: Եւ արտնք քարթիքին քաղաքականութիւնը յաւերճարար և լատարգութեւնը կը պատրաստել բազմապէս Մատենադարանին և անք գաղութին իսկ քարթիքը և իր անտնք մտաւորագրերէն անտնքութեւն մը և իրեն Մատենադարանին և իրեն գաղութական գեղեցկութիւնը և վանդակ ապրել ինչմասնէն ալ մէջ:

Արտնք որ ունիցի ինչպէս ի Մատենադարանին մեր անտնք քաղաքարթին և որ այսպիսի կ'աղագրական յեղափոխութիւն մը ունի ինչպէս Մատենադարանին վարչութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

